

שיום יילודים יהודים בישראל: בחירה בין ערכים בסיסיים

שלומית לנדמן*

תקציר. תהליך מתן שמות פרטיים ליילודים הוטען אידאולוגית באופנים שונים לאורך ההיסטוריה היהודית, ובכלל זה גם בתקופה הישראלית המודרנית. לפי בורדייה, ההביטוס הלשוני מתעצב באמצעות שינויים קטנים לאורך זמן, והציפייה הלא מודעת לסנקציות היא הקובעת את זרימת השיח. ממחקר איכותני שנערך בקרב 45 הורים חילונים בנושא תהליכי בחירת שמות פרטיים עלה כי ציפייה כזאת מכוונת במקרים רבים את בחירת השמות. היגדי המרואיינות והמרואיינים לגבי שמות שנבחרו בהשוואה לשמות שנדחו הבהירו את השסעים בין הזהויות שעמדו על הפרק – ישראלית, יהודית ומערבית. במאמר נידונים שני ערכים הקשורים להגדרת הזהות באמצעות שמות פרטיים: ערך המסורת וערך ההכוונה העצמית. הבחירה בשמות שהוגדרו "ישראליים" נעשתה באמצעות הפעלת ערך המסורת המונע ממוטיבציה של שמרנות, הרוחה הן את המסורת היהודית והן את העולם המערבי. בניגוד לכך, שמות המתאימים למילון השמות באנגלית נבחרו באמצעות הפעלת ערך ההכוונה העצמית כלפי העולם המערבי.

מילות מפתח: שמות פרטיים, ערכים בסיסיים, ערך המסורת, ערך ההכוונה העצמית, הביטוס לשוני, ראיונות חצי־מובנים

מהותם של שמות פרטיים

מאמר זה דן בשיח העוסק במתן שמות ליילודים ויילודות, כפי שעלה מראיונות עם הורים יהודיים וחילוניים בישראל. המחקר נערך ללא השערת מחקר מוגדרת, מתוך רצון להפיק מסקנות מתוך היגדי ההורים. הניגודיות בין הזהויות – ישראלית, יהודית או מערבית – כפי שהוצגה על ידי המרואיינים ממפה את התרחשותם של שינויים חברתיים לאורך זמן. על פי בורדייה (Bourdieu, 1991), שינויים בהביטוס מתחוללים מעצם החשיפה המילולית של הליך מחשבה בציבור מסוים. בורדייה סבר שהכוח המאגי של שיום, כמו במקרים של ברכה, קללה, כינויי גנאי ועוד, עשוי לגרום לדברים להתממש. אם להשליך עיקרון זה על סוגיית הצמדתה של זהות מסוימת ליילוד באמצעות השם הפרטי שנבחר עבורו, כפי שעלה משיח השיום שנחקר, הרי גם

* החוג ללשון העברית, המכללה האקדמית אחווה; החוג ללשון העברית, מכללת לוינסקי לחינוך

שם פרטי שניתן מתוך מטרה ממוקדת זהות עשוי לקבוע מסלול חיים עבור הפרט ובאותה העת גם לקבע שינויים בחברה נתונה.

ענף המחקר העוסק בשמות פרטיים, בשמות משפחה ובשמות מקומות נקרא אונומסטיקה. מבחינה אונומסטית, שמות פרטיים הם תוויות המוצמדות ליצורים חיים. זיהוי השמות ככאלו בחברה נתונה מותנה בהכרת השפה (פרגה, 1984). שפה, בפונקציה המעשית הראשונית שלה, היא בהכרח טריטוריה חברתית, ולכן השימוש הראשוני בשמות הפרטיים הוא חברתי ואת סכום משמעויותיהם הם מקבלים מתוך השימוש בשיחים בחברה. על פי ליוטאר (Lyotard, 1988), שמות פרטיים מהווים ציר, ולעיתים אף ציר מרכזי, בשיחים שונים, בהיותם טעונים משמעויות אישיות ובהיותם בעלי הקשרים חברתיים ענפים. השמות בפני עצמם אינם מעצבים את המציאות, אך הם מקבעים את המשמעויות מכוח העובדה שאין הם מסמנים את האובייקט ותו לא אלא גם מנגידים אותו לאובייקטים מקבילים לו. בניתוח שיחים שונים הדגים ליוטאר כיצד שם פרטי מבודד את מציאות היחיד בתוך ה"יש" הגנרי (שם). שיח העוסק בתהליך מתן השמות מעניין במיוחד, מכיוון שהוא מאפשר לחקור מטא-שיח שבו הנושא עצמו הוא הכלי המסמן את המציאות האישית, השם הפרטי.

מבחינת המיון הלשוני, שמות פרטיים מהווים מחלקה קטנה ויוצאת דופן למדי. הם תת-מחלקה בתוך מחלקת שמות העצם (Jespersen, 1924), אך בניגוד לשמות העצם אין להם מובן (sense) המאחד אותם כקטגוריה לשונית (Mill, 1919). המובן הקטגוריאלי הוא תכונת הדומות בשמות העצם הפרטיים חסרים אותה, ובכך הם מתייחדים מבחינה לשונית: "כדי ששם עצם כללי יהיה אפשרי, חייבת להתקיים בין הדברים אותה דומות מידית" (פוקו, 2011, עמ' 146). החוסר הלשוני הזה והמתען הרגשי הכבד של השמות הפרטיים הופכים אותם למילים שיש להן קיום גם מחוץ לתחום השפה. ואמנם, ניקולאייסן (Nicolaisen, 1995) סבר שבמסגרת השדה הלקסיקלי ראוי לכנות את השם הפרטי name ואת שם העצם appellative, מפני ששם העצם הוא בעל משמעות לקסיקלית ואילו לשם פרטי יש משמעות אונומסטית חברתית. מקביעתו של ניקולאייסן משתמע כי מהותם של שמות פרטיים וגם שכוחותם תלויים בתרבות מוגדרת, ולכן יש לחקור אותם במסגרות מובנות של זמן ומקום.

המתען הרגשי יוצא הדופן נאצר בשמות פרטיים מעצם היותם תוויות מילוליות התלויות עלינו, בני האדם (Anderson, 2007). מתען זה ניכר באמירתו הכמעט מיסטית של ויטגנשטיין (1953), "שם מבואר באמצעות ההצבעה 'זה הוא פלוני' (או 'לזה קוראים פלוני') [...]. זה מתקשר עם תפיסת מתן השם כתהליך מסתורי (אוקולטי), כביכול. מתן השם נראה כקישור מזור של מילה עם עצם" (שם, עמ' 38).

מבחינה מעשית, וכנראה גם היסטורית, אקט ההצבעה הוא הסיבה המרכזית למתן שמות פרטיים ליילודים, ומטרתו זיהוי היחיד בתוך הכלל. פוקו סבר שאקט ההצבעה הוא שלב קדום בהתפתחות שפה, ואפשר שאי פעם שמות עצם כלליים שחסרו את תכונת הדומות החלו את דרכם כמילים באמצעות אקט הצבעה הדומה לזה הקשור בשמות פרטיים כיום: "שם כללי הוא] סוג מסוים של שם פרטי: הוא מותיר לכל יצור את יחידאיותו הצרה ואינו מביע את הטבלה שאלה הוא שייך, [...] הוא הצבעה פשוטה וטהורה" (פוקו, 2011, עמ' 139).

קריפקי (1994) התייחס הפוך לאקט ההצבעה: במוקד ההבחנות שלו עמדה ההצבעה על מילה כלשהי כעל שם פרטי. הבחנה זו חשובה מכיוון שלשם הפרטי ככלי מאצבע יש מעמד חשוב בשפה וגם בשיחים חברתיים שונים. על פי קריפקי, הנקודה שבה מילה או צירוף צלילים

מומצא מתחילים לשמש כשם פרטי (או אף כשם עצם כללי) היא שלב הטבלה ראשוני, שבו השם ידוע רק למי שהמציא אותו ולסביבתו. בשלב השני, אם השם מצליח הוא מתפשט במעגלים חברתיים מתרחבים עד להפיכתו ידוע לכלל הפרטים בחברה. לכל אקט הצבעה, בין שהוא מופנה כלפי אדם ובין שהוא מופנה כלפי תהליכים ההופכים מילה לשם פרטי, יש חשיבות רבה עבור הורים שבחורים שמות ליילודים, וכך גם עלה משיח השיום של המרואיינים והמרואיינות. ברוב המקרים הציגו המרואיינות תמונות דומות של תהליכי בחירה, שבמהלכם ייצגו השמות סטים שונים של ייצוגים מנוגדים. כל ייצוג כזה סימן מבחינת המרואיינת תכונה מסוימת בשם שהתייחסה להיבט אישי או חברתי הקרוב לה. באופן מפתיע נמצאו בשיח השיום שני ערכים מנוגדים מתוך מודל עשרת הערכים הבסיסיים של שוורץ (Schwartz, 2012), ערך המסורת וערך ההכוונה העצמית. ערכים אלו מסבירים את הבחירה באחת הזהויות – ישראלית, יהודית או מערבית – באמצעות מתן שם פרטי ליילוד. הניגוד שעלה מתוך הפעלת שני ערכים אלו מתבסס על המוטיבציה המפעילה כל ערך. כפי שתיאר שוורץ (שם), ערך המסורת מופעל על ידי מוטיבציה חברתית שבאמצעותה מקבל האדם את תכתיבי החברה, ואילו ערך ההכוונה העצמית מונע על ידי המוטיבציה האינדיבידואלית המדגישה את סדר העדיפויות הפרטי על פני זה של החברה. ההתייחסויות לשמות הנבחרים ולשמות הנרחים המחישו במקרים מסוימים את התחרות הקיימת ב"משחק התרבות", על פי בורדייה (Bourdieu, 1990); במחקר זה, הפרס בתהליך מתן השם הוא הבחירה המוצלחת ביותר עבור היילוד ועבור הוריו.

שמות פרטיים בישראל

חקר שיח השיום משלים את התמונה שעולה ממצבת השמות הפרטיים בישראל. ניתוח מצבת של שמות פרטיים מעניק שיקוף אידאולוגי של שכבות נרחבות בציבור, בניגוד לניתוחי סוגות שיח אחרות המקובלות לרוב בקרב אליטות מסוגים שונים, כפי שנמצא בניתוח רשימות שמות פרטיים בגרמניה מהמאה ה-19 ומהמאה ה-20 (Wolffsohn & Brechenmacher, 2001). וייטמן (1988) ניתח את מצבת השמות הפרטיים של המגזר היהודי בארץ ישראל לאורך מאה שנים, עד שנות השמונים של המאה ה-20, ומצא התפלגויות מתחלפות של הזדהות לאומית לאורך זמן. ניתוח מצבת 50 השמות השכיחים ביותר של אוכלוסייה זו לבנים ולבנות מ-1948 עד 2007 (לנדמן, 2016; לנדמן, תשע"ח; Landman, 2016) הדגים תהליכים חברתיים שהתחוללו בחלונות זמן מוגדרים באוכלוסייה היהודית בישראל – מבואן של קבוצות יהודיות מסורתיות מרחבי העולם לישראל, דרך השפעת כור ההיתוך ועד השסע האידאולוגי בין החזרה למקורות היהודיים ובין נטייה לעולם המערבי.

מבחינה לשונית של צורה ותוכן יש אמנם דמיון רב בין שמות פרטיים עבריים ובין שמות ערביים (Rosenhouse, 2002), אולם חקר שיח השיום שנעשה כאן מתבסס על תהליכים היסטוריים של המגזר היהודי בישראל. זאת מתוך רצון להבין כיצד שורשים תרבותיים של קהילות יהודיות שונות, שורשים משותפים וגם שונים שניכרו בשמות שהגיעו לישראל מרחבי העולם עם המהגרים אליה, התמודדו עם הלחץ שהפעילו מוסדות המדינה לטובת אימוץ האידאולוגיה הצינונית (שפירא, 2014). תהליך זה ייחודי לאוכלוסייה היהודית בישראל ואינו קשור לקבוצות לאומיות אחרות שחיות במדינה, ואולי גם לא השפיע עליהן.

המילון האנומסטי של המגזר היהודי בישראל מתחלק לארבע קבוצות של שמות, על פי מקור השמות ועל פי השימוש ההיסטורי בהם, שהטעינו כל קבוצה במטען ייחודי לה (בירנבוים, 2001; דינור, 1985; לנדמן, 2014א; שטאל, 1996; 1998; Beit-Hallahmi). קבוצת השמות הראשונה כוללת שמות מסורתיים ששימשו באלף השנים האחרונות, בתקופת הגלות – לרוגמה דוד, אסתר, חיה וחיים. שמות אלו מביעים הזדהות יהודית (וייטמן, 1988) ונושאים סטראטיפ שלילי בקרב חילונים ורתיים-לאומיים (דינור, 1985). הקבוצה השנייה כוללת שמות של דמויות נמוכות דרג ואפילו שליליות מהמקרא ומהמשנה, שביססו שורשיות עברית מאז סוף המאה ה-19 ביישוב המתחדש בארץ ישראל ובאמצעותם עקפה הציונות את ההזדהות היהודית של תקופת הגלות. בקבוצה זו נכללים שמות כמו אבישג, אחינועם, יפתח ונהוראי. אפשר שהסמן הראשון של האנומסטיקה הציונית הופיע כבר במחצית המאה ה-19 באהבת ציון של מאפו (1957); ראה אור לראשונה ב-1853, שכינה את גיבורי הספר בשמות שלא היו מקובלים בתקופת הגלות: אמנון, יורם, נעמה, תמר. הקבוצה השלישית כוללת שמות חדשים שנוצרו מאז תחילת המאה ה-20 מתוך העברית המדוברת, ואלו היום מרבית השמות השכיחים במגזר היהודי בישראל – לרוגמה אור, אוריין, אורית וליאור (לנדמן, תשע"ח). שמות משתי קבוצות אלו מביעים הזדהות ארצישראלית ילדית (וייטמן, 1988), והם נושאים סטראטיפ חיובי בקרב חילוניים ורתיים-לאומיים (דינור, 1985).

הקבוצה הרביעית היא שמות זרים חסרי משמעות עברית, שמאז תחילת שנות השבעים הולכים ומתפשטים בציבור. התהליך החל עם השם מאיה, שהתפרסם בזכות שירו של שלום חנוך (לנדמן 2014א). בשנות השמונים הפכו פופולריים שמות כמו ליאן, נטלי וקארין. בתחילת שנות האלפיים נכנס לראשונה שם זר, ליאם, לרשימת חמישים השמות הנפוצים ביותר עבור בנים (לנדמן, תשע"ח).

חקירת מצבת השמות שניתנו ליילודים יהודיים על אדמת ישראל מ-1882 עד 1980 העלתה כי השמות הישראליים, שמות מחודשים וחדשים שלא שימשו בשנות הגלות, והשמות היהודיים ששימשו בשנות הגלות, דחקו זה את זה אהרדי (וייטמן, 1988). מקובל להתייחס לתנודות בפופולריות של שמות פרטיים כאל טרנדים אופנתיים (Liebersohn, 2000), ואולי בחברות דוברות אנגלית – כמו באיילוני, בוויילס ובאנגליה, שאת השמות בהן ניתן ליברסון – תחלופות האופנה הן הקובעות העיקריות את שכיחותם של השמות הפרטיים במשכבות זמן מוגדרות. אך סקירת 50 השמות השכיחים ביותר לבנות ולבנים בישראל מ-1948 ועד 2015 מגלה את השפעתם של גלי ההגירה שהגיעו למדינה במהלך שנות החמישים, את פעילותו של כור ההיתוך הישראלי במהלך שנות השישים ואת ההיפתחות לעולם המערבי בשנות השבעים, וכן השפעות פוליטיות למיניהן (לנדמן, 2014ב; Landman, 2016). כל אלה אינם קשורים לאופנה, ובמידה רבה הם מוכוונים אידאולוגית. עם זאת, יש לסייג ולומר כי עלייה בתפוצה של שמות המתאימים לשני המינים, למשל, או התפלגות צלילים מסוימים בשמות, מושפעות מטרנדים אופנתיים; וגם בניתוח היגדי המרואיינות, תכונות אלו ודומות להן נקשרו לערך הבסיסי של הדוניזם על פי שוורץ (Schwartz, 2012) ולא לערכים טעוני אידאולוגיה.

אלתוסר (2003) קבע כי אידאולוגיה "היא נצחית, כלומר נוכחת בכול" (שם, עמ' 32-33) וכי "כל תצורה חברתית פועלת על אידאולוגיה" (שם, עמ' 71), והוסיף שהעיקרון המרכזי של האידאולוגיה הוא הכפפת הפרטים (הסובייקטים) בחברה. בחירת שמות פרטיים ליילודים נכללת במה שאלתוסר כינה "האפקטים של ההכפפה" (שם, שם), הפועלים על מעשים,

פרקטיקות כתובות, פולחנים וכדומה. התמונה מורכבת יותר כאשר פרטים בחברה כפופים לכמה אידאולוגיות, כמו הישראלים, שחיים בחברת מהגרים ציונית אך חלקם הגדול עדיין מושפעים ממנהגי מתן השמות העדתיים וחלקם מצוי בשלב הפוסט-ציוני.

רום (2008) בדקה את התייחסותן של נשים נשואות יהודיות בישראל בשנות האלפיים לשמות המשפחה שלהן ודיווחה כי מרבית המרואיינות העדיפו שמות עבריים וקצרים. בעקבות בורדייה (Bourdieu, 1979), היא ייחסה זאת למניעים אסתטיים שמופעלים על ידי יחסי הכוחות הפוליטיים בעולמן של המרואיינות. בורדייה תיארה כיצד מתקבעים טעמים חברתיים שונים מתוך שייכות למעמד סוציו-אקונומי מסוים ומתוך היחשפות למערכת החינוך לאורך תקופות זמן משתנות (שם). הסבריו של בורדייה התייחסו לתהליכים שמתפשטים הדרגתית מהמרכז לפריפריה, ובהם המערכת – באמצעות החינוך – פועלת להנצחת מצב חברתי קיים מבחינה פוליטית, דהיינו מבקשת לכוון את הילדים לדרכי הוריהם, וזאת באמצעות לחץ כלכלי ופוליטי. אם כך, אין זה מפתיע ששיח השיום במדינת ישראל, שהוקמה על ידי התנועה הציונית עבור העם היהודי, התייחס לזהות היהודית ולזהות הציונית. גם הופעתה של הנטייה לזהות מערבית אינה יוצאת דופן. מפתיע האופן שבו נוהל שיח השיום ומספר הטיפוסים המצומצם של שיח זה לפי הזהות שנבחרה.

הורים הבוחרים בשם, נפוץ ככל שיהיה, דוחסים לתוכם משמעויות אישיות, ומשמעויות אלו לעולם אינן זהות (אפרת, 2006). לעומת זאת, הסטים של הערכים שקבעו את בחירת השמות היו דומים למדי והכתיבו מספר קטן של טיפוסים שיוחשו. לדוגמה, סט הערכים שהופעל בבחירת השם החדש והנפוץ אור קשור לשיח שיום ישראלי. השם הוגדר בערך המסורת כישראלי, אך עם זאת הוא התקשר לערך האוניברסליים בזכות המשמעות הנעלה שיוחסה לו, וגם לערך ההדרגתי, שכן המרואיינים סיפרו על העונג שהם מפיקים מצילילי השם. טיפוס השיח היהודי התייחס למשל לשם נעמי, שנבחר מתוך כיבוד ערך המסורת המצווה לקרוא לתינוקת על שם הסבתא, ומכיוון שציונות זה קבע לחלוטין את הבחירה לא הוזכרו ערכים נוספים. לא כך היה במקרה של השם יאיר, שאמנם עבר במשפחתה של אחת המרואיינות, אך היא הוסיפה שאהבה את צילילי השם ואת החיבור שלו לישראליות והייתה בוחרת בו גם ללא המסורת המשפחתית; לכן, הגם שנעשתה כאן פאפונימיה (קריאה על שם אבות המשפחה) (קלאר, תש"י), לכאורה, השיח הוא ישראלי.

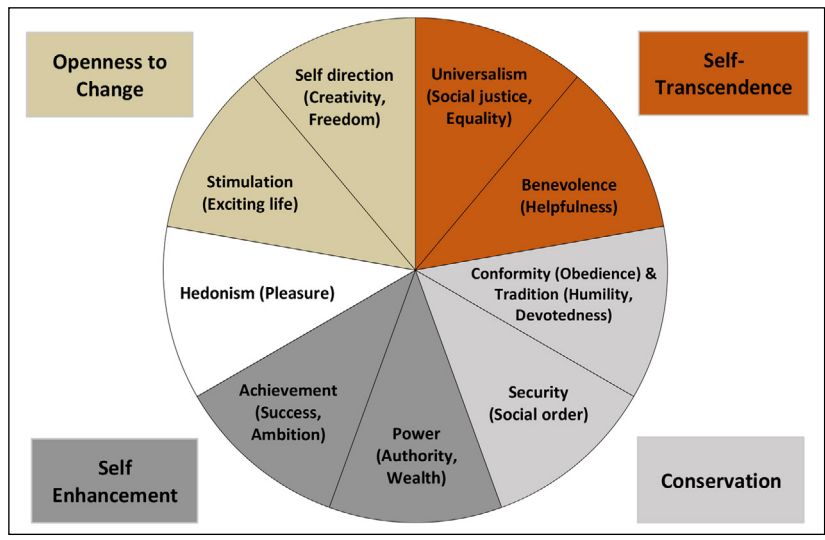
אולי הימצאות הערכים הבסיסיים של שוורץ (שיוסברו בהמשך) בהיגדי המרואיינים והמרואיינות אינה מפתיעה, מכיוון ששאלוני הערכים של שוורץ (שאינו להם קשר לתהליכי מתן שם) מבוססים למעשה על תשובות הנבדקים (Schwartz, 2012). מכיוון ששאלונים אלו נענו על ידי נבדקים בלמעלה מ-80 חברות, ניתן להניח שמדובר ברפואי הכרעה במקרים של בחירות חשובות שתוצאותיהן ייראו רק בעתיד שאינו נראה לעין. אין בכך כדי להעיד על תוכן הערכים שנבחרו; התמונה שעולה מניתוח ההיגדים היא מקומית, ישראלית וזמנית – מתחילת שנות האלפיים. אין ספק שבחברה אחרת הממצאים יהיו שונים, וכך גם בבדיקה דומה שתיערך בישראל מאוחר יותר, כעבור שנים.

מרבית המרואיינים אמנם בחרו בשמות שלטענתם הכילו מרכיבים ישראליים, ובכך ניכר הציות לאידאולוגיה הציונית, גם אם חלקם הגדול הצמידו לילודים שם נוסף שניתן על שם אחד מאבות המשפחה, כפי שמקובל במסורת היהודית באלף השנים האחרונות. אולם התיאור של המרואיינות לא הצטמצם רק בניגודי הזהירות, גם אם מאמר זה מציג רק ניגודים אלו. ניתוח היגדי המרואיינות העלה מערכת שיקולים מורכבת המשקפת ניגודים בין בחירות בסטים שונים

של ערכים בסיסיים מהמודל של שוורץ (שם) המוצג בתרשים 1, ערכים כמו הדוניזם, נדיבות, אוניברסליזם ושאיפה לכוה.

ערכים בסיסיים הם מושגים מופשטים שנטועים עמוק בתודעת הפרט בחברה נתונה ומדריכים אותו בכיוון או להסביר עמדות, נורמות, דעות ופעולות (Schwartz, 1973; Rokeach, 1992), ובמקרה שלנו – בכיוון של המרואיינות להסביר את דרכי פעולתן בתהליכי מתן שמות פרטיים. בכל תהליך הודגש סט הערכים שלפיו פעלו לעומת הסטים שנדחו.¹ פעולת הערכים מונעת על ידי שני סוגי מוטיבציות – מוטיבציה אינדיבידואלית ומוטיבציה חברתית. מטרתן של מוטיבציות אלו לאפשר בחירות ערכים שיבטיחו את הרווחה המרבית האפשרית לפרט הבוחר כחבר בקבוצה.

תרשים 1: מודל הערכים הבסיסיים של שוורץ
(Schwartz, Caprara, & Vecchione, 2010, p. 425 [מתוך])

Organised by motivational similarities and dissimilarities

ההיגדים הקשורים לערך המסורת היו המפורטים ביותר מבין הערכים השונים שאליהם התייחסו המרואיינים. בישראל החילונית ערך המסורת אינו חריג מעי. ההיגדים העלו כי בחירות מסוימות של שמות נעשו מתוך רצון להשתייך למסורת הישראלית, בחירות אחרות כיוונו לבחירה במסורת היהודית, והיו גם שמות שהבוחרים בהם הצהירו על כוונה לשייך את היילודים למערב, בעיקר לארצות הברית. השימוש במודל הערכים הבסיסיים של שוורץ בניתוח היגדי ההורים מתכתב עם דבריו של פוקו (2002) על מעשה הפרשנות של השיח: "הפרשנות מביינת את המקורות של השיח על ידי כך שהיא מקצה לה מקום: היא מאפשרת אמנם לומר

1 בשל קוצר המקום לא ציינתי במאמר זה את ההבדלים בין הסטים השונים של הערכים שבחרו המרואיינות, וגם לא את ההיררכיה בתוך כל סט כזה.

דבר שהוא שונה מן הטקסט עצמו, אך בתנאי שאותו הטקסט עצמו הוא שייאמר למעשה, ובמובן מה גם 'ישלם' (שם, עמ' 23). ואכן התמונה שעלתה מהניתוח הראשוני והתמטי שנעשה לגבי היגדי ההורים קיבלה משמעות שלמה באמצעות מודל שימור הערכים הבסיסיים של שורץ. יש להדגיש כי איש מהמרווינים לא גילה בקיאות בהיסטוריה האנומסטית, יהודית או אחרת, אך כולם הכירו את מצוות הפאפונימיה שדורשת המסורת היהודית, ולכולם היה ברור מתי שם כלשהו הוא ישראלי ומתי הוא חורג מהמילון הישראלי.

שיטת המחקר: ראיונות איכותניים העוסקים בתהליכי שיום

45 הורים רואיינו במחקר איכותני שנגע לתהליכי מתן שמות פרטיים. הניתוח הראשוני של ההיגדים נעשה לפי שיטת שקדי (2003), ונמצאו שתי קטגוריות נושאות – לשונית וחברתית (לנדמן, 2014א). בשלב הבא הופעל המודל של שורץ (Schwartz, 2012) על שתי התמות ונמצאו התאמות לעשרת הערכים הבסיסיים. היגדי המרווינים לגבי ערך המסורת הקשורים למוטיבציה של השמרנות מוינו תחילה בקטגוריה החברתית בתמה של מסורת ישראלית, וכמוהם גם ההיגדים הקשורים לערך ההכוונה העצמית המונע על ידי המוטיבציה לפתיחות כלפי שינוי.

המחקר היה איכותני במטרה לאפשר למרווינות ולמרווינים התבטאות חופשית ככל האפשר. מטרתו הייתה להסביר את התהליכים הפועלים על קבוצת הורים חילונים בישראל בתהליכי מתן שמות, מתוך הבנה כי המסגרת של המחקר האיכותני שואפת להסביר תהליכים דרך סיפורים של מרווינים שחוו את התהליכים הללו (Denzin, 1995). מחקר כזה נעשה מתוך רצון לאפשר למרווינות ולמרווינים לספר את סיפורם בחופשיות ולא לכפות עליהם להתאימו לשאלות מפורטות, שעשויות להניח הנחות מוקדמות באשר לתהליך ובכך לנתב אותם לכיוונים מסוימים (Maykut & Morehouse, 1994).

הראיונות נערכו בשנים 2011–2013 במקומות שונים בארץ. כל המרווינות והמרווינים היו דוברי עברית ילידיים, דהיינו ילידי מדינת ישראל (או פלסטינה-א"י, אם נולדו לפני 1948). הצעירים ביותר היו בשנות העשרים לחייהם, והמבוגר ביותר – בשנות השמונים. נבדקו 22 אימהות ו-23 אבות, לאו דווקא בני זוג, המתגוררים בגבולות הקו הירוק, מאילת בדרום ועד כרמיאל בצפון, מירושלים במזרח ועד חיפה, תל אביב ואשקלון במערב.

המרווינות והמרווינים השתייכו למגוון שכבות סוציו-אקונומיות. רואיינו בעלי מקצועות חופשיים וגם אנשי הצווארון הכחול. מבחינה אתנית השתייכו הנבדקים למגוון עדות. לא היו נבדקים מקבוצות במגזרים הדתיים, מתוך כוונה שלא להידרש לפרקטיקת ציות למסורות שיום ביהדות.

תהליך איתור המרווינות והמרווינים היה אקראי. רואיינו אנשים שפגשתי בנסיונות מקצועיות, חברתיות ואחרות ואשר ענו בחיוב לשאלתי אם הם ילידי ישראל ואם יש להם ילדים. ביקשתי כי יתראיינו במסגרת מחקר בלשני העוסק בתהליך בחירת שמות פרטיים של ילודים, ולרוב נעניתי בחיוב ואפילו בהתלהבות. איתור המרווינות והמרווינים היה מקרי ולא מכוון, והאוכלוסייה נמצאה מגוונת מכל הבחינות. מרבית הנבדקים היו חלק ממשפחה גרעינית וילדיהם נולדו באופן טבעי, אך נמצאו גם זוגות שלא נישאו, גרושים וגרושות שחלקם הקימו משפחות

נוספות, מגוון של העדפות מיניות, אימהות חד-הוריות שהרו באמצעות תרומת זרע, ילדים שנולדו לאחר טיפולי פוריות וילדים שאומצו בגילים שונים ושמותיהם שוננו.

כלי המחקר הנבחר היה ריאיון חצי-מובנה, מפני שסוג זה של ריאיון מאפשר לבסס במהירות יחסי קרבה עם המרואיינין כדי להקל עליו להציג את התכנים האישיים שלו בנושא הנחקר (Denzin, 1995). ריאיון כזה כולל כמה שאלות קבועות, אך במקרים שמרואיינין מעלה קטגוריה חדשה או מתבטא באופן יוצא דופן, המראיינת יכולה לחרוג מגדר הריאיון ולשאל שאלות ספציפיות עד למיצוי הנושא.

במחקר גישוש ראשוני נערך ריאיון בן 13 שאלות, אולם התגלה כי השאלון מפורט מדי ומפריע לשטף הדיבור החופשי של הנבדקים. בריאיון הסופי, שלוש השאלות הראשונות עסקו בפרטים הביוגרפיים של הנבדקים – גיל, מקום הלידה והנסיבות שבהן קיבלו את שמם. השאלה האחרונה גרמה למרבית הנבדקים להשיב בפתחות ובפירוט רב, ולהמשיך במונולוג באשר לבחירת שמות ילדיהם. הריאיון נערך בפרטיות ונכחו בו רק המראיינת והנבדקת (או הנבדק), גם כאשר רואיינו זוגות שחיים בצוותא.

למעט שאלות שנשאלו במהלך הריאיון במקרים של התבטאויות יוצאות דופן, שטף הדיבור של הנבדקים לא הופרע, מכיוון שהתגלה שהקשבה, שקט ומשוב חיובי גורמים למרואיינות ומרואיינים לקשר את מתן השמות לנושאים רבים. במידת הצורך נשאלו שאלות הבהרה, או אם הועלו פרטים שקשרו את תהליך מתן השם לנושאים חדשים.

שאלות מצד המרואיינים, כגון "אני לא בטוח מה המשמעות של השם. את בטח יודעת, נכון?" נענו בהנהון ובחיוך. במקרים שהמרואיינים התעקשו, נאמר להם שלאחר תום הריאיון אפשר יהיה לחזור לנושא. רק שניים מהם, אישה וגבר, עשו כן. על סמך זאת ניתן לשער שעבור רוב המרואיינים שם היילוד הוא נושא סגור שאין צורך לדון בו עוד. מי שחזרו לנושא לאחר תום הריאיון התייחסו למשמעויות של שמות שלא היו ברורים להם, וזוהי עדות לחשיבות ההבנה המילולית של משמעות השמות עבור דוברי העברית.

הראיונות הוקלטו ותומללו. התמלולים נסקרו בקפידה, ובשלב זה נעשה ניסיון "של סידור והבניית הנתונים שנאספו לצורך פרשנותם והבנת משמעותם" (שקדי, 2010). בשלב הראשון מוינו תמלולי הראיונות לקטגוריות על פי תוכנם. בשלב השני נקראו קטגוריות אלו בשמות שאפיינו את עיקר התוכן שלהן (שקדי, 2003). בקטגוריה הלשונית נכללו התייחסויות לתכונות לשוניות של שמות שנבחרו או נדחו. בקטגוריה החברתית נכללו היגדים שעסקו בייצוגים החברתיים שיש לשמות פרטיים בישראל ובכלל. בשלב השלישי נסקרו ההיגדים שהוכנסו לכל קטגוריה באופן רוחבי, והוצמדו יחד מסרים דומים, על פי שיטתו של שקדי, לכדי תמות נושאיות בעלות תוכן אחיד:

קטגוריזציה מבוססת על מיון; היא מתבצעת על ידי הבחנה והפרדה בתוך רצף הנתונים כדי להגיע למציאת המשמעות של הנתונים. [...] קטגוריזציה כוללת שני יסודות: האחד, תהליך של חלוקת הנתונים לקטעים נפרדים, והשני – שיוך הקטעים לקטגוריות או לקבוצות שונות המצרפות את הקטעים זה לזה, אם כי בסדר שונה וחדש. [...] במהלך התהליך הזה אנו מתחילים להבחין בבירור רב יותר בקריטריונים לצירוף הנתונים לקטגוריה כזו או אחרת ומבררים לעצמנו בבהירות רבה יותר מהו הנושא (Theme) או מהם הנושאים המאפיינים את הנתונים. (שקדי, 2010, עמ' 97)

שיטה זו לניתוח ההיגדים נבחרה מכיוון שערכתי את המחקר ללא השערה מקדימה מבוססת והעדפתי לתת להיגדים להנחות אותי בפיתוח השערת מחקר, כפי שקבע שקדי: "השערות המחקר אינן נקבעות מראש, ואף לא המשתנים הרלוונטיים לאיסוף המידע. סימן האיכות של הניתוח מורכב מכך שהחוקר מסיק את הקטגוריות האנליטיות שלו ישירות מהנתונים ולא מתפיסות או השערות מוקדמות" (שקדי, 2010, עמ' 443).

ניתוח מאוחר יותר של תמות ההיגדים, שנעשה על פי תיאוריית שימור הערכים של שוורץ (Schwartz, 2012), העלה הלימה בין מודל הערכים הבסיסיים ובין התמות שהתקבלו בניתוח הראשוני.

המצאים

מההיגדים עלו שני קונפליקטים שאיתם התמודדו הורים בבחירת שמות: המאבק של הציונות ביהדות הגלותית, וההתמודדות מול נטיות פוסט-ציוניות שמוצגות בשמות לא-עבריים. מרבית המרואיינות והמרואיינים ציינו בגאווה כי השמות שבחרו הם "ישראליים", אולם הכוונה לציית למסורת הפאפונימיה של היהדות גרר היגדים חריפים כלפי המסורת היהודית. גם מרואיינות שצייתו לפרקטיקת השיום היהודי במלואה ונתנו לתינוקות (בנים בלבד) את שמות אבות המשפחה כשמות ראשונים לא הגנו על המסורת היהודית. חריפים לא פחות היו היגדים שהתנגדו לשיום בשמות מערביים, אולם לעומתם היו מרואיינים אחדים שסיפרו על בחירה במערב באמצעות מתן שם הולם, לרוב לתינוקות בנות.

מוטיבציית השמרנות: ערך המסורת

ערך המסורת הישראלית

המסורת הישראלית זכתה לכבוד רב בקרב המרואיינים. למעשה, ערך המסורת הישראלית הוא היחיד שלא רק הוגדר בפני עצמו אלא אף סומן בגבולותיו: מרואיינות ומרואיינים קבעו אילו שמות נכללים במסורת הישראלית ודחו שמות שחרגו ממסורת זו. על פי שוורץ (Schwartz, 2012), הערך "מסורת" כולל את היעדים המכוונים להפגנת כבוד, למחויבות ולקבלה של המנהגים והאידאולוגיה של התרבות. עמידה בכל אלו מסמלת את הסולידריות הקבוצתית וגם את הייחוד החברתי ותרומתו לקיום ולהמשכיות של אותה החברה. ערך זה דורש מהיחיד אחריות להמשכיות של האידאולוגיה ושל המנהגים החברתיים שקודשו בעבר.

שמות מהמקורות שהשימוש בהם התחדש עם עלייתה של הציונות בסוף המאה ה-19 הם השמות היחידים כמעט שזכו להתייחסות חיובית גורפת, חיובית אף יותר מההתייחסות כלפי שמות חדשים, שגם הם מוגדרים כישראליים. גם במקרים שהמרואיינים הודו כי בעת בחירת השם לא ידעו שמקורו מקראי, הם הוסיפו כי לאחר מעשה הם שמחים לקשר את השם לתנ"ך. בישראל נפוצים כיום שמות מקראיים שהמסורת היהודית לא עודדה את השימוש בהם (וייטמן, 1988). המרואיינים לרוב התמקדו רק בעצם שיוך השם למקרא; הם לא התייחסו לעמדה היהודית המסורתית, שספק אם הם מודעים לה, ובדרך כלל גם לא לדמות המקראית המקורית.

מרבית השמות העבריים הם מילים בעברית, ואי לכך משמעותם מובנת לדוברי העברית של א"א, מרואיינת בשנות העשרים לחייה, שקראה לבנה (בן הארבע, בעת הריאיון) אָמְרִי, המקור המקראי פִּיזָה על העדר המשמעות: "הוא בנה את חומות ירושלים. אין לזה איזה פירוש, אני חושבת. זה מהתנ"ך... לא הוספתי י' אחרי ה'א', ככה זה כתוב בתנ"ך".

לעיתים הוזכרה חשיבותה של הדמות המקראית שנשאה את השם, גם אם הדמות לא הייתה חשובה במיוחד במסורת היהודית. א"ב, בשנות הארבעים המוקדמות, הביעה הערכה כלפי הדמות המקראית כשסיפרה על שמו של בנה, בתחילת גיל ההתבגרות: "יובל בתנ"ך זה וירטואוז כנרי ואיכשהו... משהו כזה זך ומחיה. הקטע של הכינור השפיע עליי בהקשר שלו". גם א"ג, באמצע שנות החמישים לחייו, ביטא יחס חיובי כלפי שם הדמות המקראית שנושאת בתו הפעוטה: "בכל זאת, גם אביגיל זה שם יפהפה, זה שם תנ"כי, ישראלי מאוד". בתה הקטנה של א"ד, מרואיינת בשנות הארבעים לחייה, נושאת גם היא שם זה. על הדמות המקראית סיפרה א"ד, "היא הייתה נשואה לנבל, אבל היא בעצמה לא... נדמה לי שהיא הייתה דווקא אשת חיל".

אולם נדמה שהדמות המקראית חשובה פחות בתהליך השיום של מרבית המרואיינים. א"ה, מרואיין בן כשבעים, העדיף כמו מרבית ההורים לדבר על המקור המקראי ולא על הדמות המקראית כאשר סיפר על שמה של בתו, בשנות השלושים לחייה: "אל"ף, [זה] שם תנ"כי, אני מברך על כך. שם ישראלי... מיכל. אבל בעיניי זה שם יפה, שם מהמקורות, אמרתי לך שזה מאוד חשוב לי. זה רק מקבל חיזוק [מהמקור המקראי]". דברים דומים אמר א"ו, גם הוא בשנות השבעים לחייו, לגבי שמות שלושת ילדיו שנולדו לפני יותר מארבעים שנה: "זה גם שם תנ"כי שהעדפנו את זה". וכך אמרה גם א"ז, בת השבעים לערך, כאשר קיבלה את השם שהציע בן זוגה לפני יותר מארבעים שנה: "אז אמרתי אוקי, שיהיה יואב, שם תנ"כי". מרואינת נוספת, בת כחמישים, השוותה בין השם המחודש אפרת, שם במקרא ושם בתה בת העשרה, ובין השם החדש והאופנתי ספיר: "אפרת הוא... הוא ישראלי, הוא לא עונתי, הוא לא אופנתי, לא הסגנון של ספיר". לא רק שמות מחודשים מהתנ"ך זכו להערכה. השם יוחאי, שם מחודש מהמשנה, שניתן לבנו בן הארבעים של אחד המרואיינים קיבל תיאור מחמיא: "התאים, שם יפה יוחאי. גם יפה וגם עם מורשת, מה שנקרא".

הכבוד של המרואיינות והמרואיינים למקרא בלט יותר מכול כשהשמות שנבחרו היו של דמויות שליליות. א"ח, מרואיין בסוף שנות הארבעים לחייו ואב לעומר בן ה-22, הזכיר את המלך עומרי, דמות שלילית מהמקרא: "לא ידעתי על מי מדובר אז, זה לא הפריע לי". כך אמרה גם א"ט, מרואיינת בת ארבעים לערך, לגבי שמו של בנה, תלמיד בבית ספר יסודי: "מהתורה, יואב שר צבאו של דוד, שם חזק. גם השם משדר כוח, בהיגוי, דמות שלילית, הרג את אבנר משהו. שמה אולי באמת זה שלילי, באמת...". לעומתה א"י, גם היא בשנות הארבעים, ביטאה דחייה יוצאת דופן כלפי שמות של דמויות שליליות מהמקרא: "מאוד חשוב היה לנו שיש משמעות חיובית ואין מטען. בחיים לא הייתי בוחרת בשם מהתנ"ך [כמו] הגר או דינה".

לעיתים הדמות המקראית ששמה ניתן ליילודים הייתה כה נמוכת דרג עד כי המרואיינים לא ידעו שהשם מקראי. כאלה היו למשל מרואיין בן כחמישים שבנו בן השלושים לערך נקרא בן, ומרואיינת בשנות הארבעים שקראה לבנותיה, תלמידות בבית הספר היסודי, אלה ואיה; שניהם לא ידעו שאלו שמות מקראיים. א"כ בן החמישים לערך, אביה של אלה, נערה אחרת

בשנות העשרה, חשב שזהו שם מקראי של אליה. כששאלתי אותו: "ידעת על מקור תנ"כי?" הוא ענה, "בוודאי, גם היה פולחן של האלה, אלה ואשרה". היו מרואיינים שרק אחרי שקראו לילד בשם גילו כי יש לשם מקור מקראי. אך משגילו את השורשים המקראיים, שמחו להסתמך עליהם – הוכחה נוספת למעמדו של המקרא בעיצוב המסורת הישראלית. כפי שאמרה א"ל, מרואיינת בשנות הארבעים לחייה, לגבי שם בתה המתבגרת: "[זה שם] מהתנ"ך, אפילו חיפשתי בתנ"ך רק כשקראנו לה אפרת". כך הודתה גם א"מ, בשנות השישים לחייה, כשסיפרה על שמות ילדיה בני העשרה: "לא חשבתי על הקשר עם התנ"ך. רק כשעידו היה בן חצי שנה גיליתי שעידו היה נביא קטן ונועה הייתה בת צלפחד, הפמיניסטית הראשונה". לגבי השם איתי, שמו של בן העשרה, אמרה מרואיינת בת כחמישים: "אני יודעת שזה אחד מהשמות התנ"כיים, הוא היה מישהו מצבאו של דוד המלך, זה אחר כך הסתכלתי".

שמות חדשים שנגזרו מהעברית הדבורה והם מוכרים בציבור זמן רב זכו גם הם להיכלל במסורת הישראלית. כפי שסיפרה א"נ, מרואיינת בשנות הארבעים, על שמו של בנה בן העשרה: "אמיר זה מהשמות הוותיקים, ואהבנו [אותו]". אמיר הוא שם חדש שהפך שכיח מתחילת שנות השישים (לנרמן, 2014א). בנוסח כמעט זהה התייחסה א"ס, מרואיינת כבת ארבעים, לשם נוגה שנתנה לבתה התינוקת והשוותה אותו לשם האופנתי לירי: "בן הזוג שלי לא אהב את השם לירי, [הוא] משהו מודרני יותר, חדשני מדי, מאשר נוגה הוותיק והמיושב, הקלאסי". נוגה הוא שם גבר במקרא, עוברת שכנראה אינה ידועה לה.

דחיית המסורת היהודית

שמות מסורתיים שבאלף השנים האחרונות עברו לרוב בדרך הפאפונימיה נתפסו כשמות שליליים. כפי שסיפר מרואיין בשנות השלושים שנושא שם מסורתי: "זה גם יוצא דופן, אבל במוכח סופר דופר שלילי...". וכך אמרה מרואיינת בסוף שנות החמישים על שמה: "כל החיים אני -- [שמה הפרטי המסורתי ושם משפחתה המזרח-אירופי], וזה כבד". הדחייה של שמות מסורתיים נובעת מדחיית ערך המסורת היהודית או הזהות היהודית, שנתפסת כמנוגדת לישראליות (וייטמן, 1988). את נושא השמות המסורתיים סיכמה א"פ, בשנות הארבעים לחייה, כשדנה בתהליך השיום של צעיר ילדיה שעדיין אינו בן עשר:

אני קצת חצופה, אבל אני לא אוהבת שקובעים לי. אני לא חושבת שצריך לקרוא לילד על שם מישהו, לא חי ולא מת, אני חושבת שזה סוג של כובד. קשה לי לקבל את זה. אף נכד לא נקרא על שם סבא או דוד, ממש לא.

לפי דבריו של א"צ, באמצע שנות הארבעים לחייו, ה"כובד" שבשמות המסורתיים נקשר לאוכלוסייה הדתית. בת זוגו רצתה לקרוא לבנם, שכיום הוא בן עשרים לערך, על שם אביה ע'. כאשר א"צ סיפר על כך בריאיון ונשאל מדוע לא לקרוא לילד ע', הוא ענה בכוז: "כי זה לא היה כל כך מתאים להתחיל לקרוא עכשיו לילד ע'. [...]. כי אנחנו לא שייכים למגזר דתי, זה לא מקובל עכשיו לקרוא לילד זרובבל [בהדגשה ובמלרע]. גם א"ק, בן 33, אמר כך במפורש בקשר לשמו המסורתי: "זה היה שם נדיר בהחלט, לא תמיד היה פשוט. זה לא משהו שמתחבר. משהו שבא ממזרח אירופה ולפני מאה שנה לא בדיוק מתחבר לישראל. [...]. אז תמיד קישרו את זה, תמיד חשבו שאני דתי".

מחיר נשיאתו של שם מסורתי בחברה החילונית עלה מדברי מרואיין בסוף שנות הארבעים שקרא לבנו בן העשרה על שם אביו, בחירה שהוא הדגיש כי הייתה "הדבר הנכון". הוא אמנם התייחס להיבט החיובי של ההתמודדות, אך מדבריו עלו הקשיים:

אני חושב שזה שהוא [בנו הבכור] ראה שבפעם הראשונה לפעמים צריך להתעקש [על אמירת השם המסורתי המלא] ולהגיד זה מ'. גם הילדים האחרים יש להם כל אחד עם הסיפור שלו. אני חושב שזה הוסיף לו שאם אתה מתעקש אז זה עובר, זה עובד, והנה זה, מקבלים את זה, ואין יותר אחרי זה צורך להתמודד. לפעמים אתה מוותר בפעם הראשונה אז אחרי זה יש לך התמודדות כל החיים.

אם השם המסורתי הוא נטל כבד, איך אפשר להבין את המרואיינים המעטים שנתנו שמות כאלה לילדיהם? ניתן להסביר זאת באמצעות משתנה הצורך בתאוריה של שימור הערכים הבסיסיים (Schwartz, 2012). במצבים מסוימים הערך נבחר מתוך צורך פנימי עמוק של האדם, צורך כה חזק עד כי בכוחו לחרוג מהמקובל. לעומת זאת, החרדה מתגובות הציבור לשמות שמייצגים את המסורת היהודית גרמה למרבית המרואיינים להשתמש בשם המסורתי, ששימש את אבות המשפחה, רק כשם שני. במרבית המקרים שרגשות המרואיין תבעו ממנו לקיים את מסורת הפאפונימיה בשם הראשון, השם המסורתי הומר לשם חדש או מחודש אגב שמירה על חלק מהמשמעות או מהמצולל של השם המסורתי.

דחיית השמות המערביים

חלק מהמרואיינים דחו בלעג שמות זרים, המייצגים את העולם המערבי, ובכך למעשה סומנו גבולות ערך המסורת הישראלית – באמצעות הסתייגות מהמסורת היהודית מצד אחד והסתייגות מהמערביות מצד שני. במקרה אחד הובעה דחייה של שם ערבי. בניגוד ליחס השלילי שניתן לשמות מסורתיים וליחס החיובי שהובע כלפי שמות מחודשים ושמות חדשים ומוכרים, שמות זרים גררו תגובות מעורבות. השמות הזרים הם תופעה חדשה יחסית מבחינת הנראות הציבורית שלהם, והם הולכים ומתפשטים במהירות, כפי שדיווחה מרואינת לגבי כיתת גן בצפון תל אביב:

"יש לנו בגן עכשיו בכל כיתה אָמי או אָמה".

רבים מהמרואיינים התייחסו בשלילה לשמות זרים וטענו כי הם "מתחכמים". כך עשה א"ר, בן 57, שקרא לבנו בן השלושים תום לאחר ויכוח ארוך עם בת זוגו: "כאילו זה התחכמות, כי תום זה שם שמאוד אהבנו שבא מלועזית, רק [ש]זה לא שם עברי. ואז פתאום ההתחכמות הזאת לכתוב תום בת'. זה כאילו להשאיר איזה שם שיש לו קריצה חו"לית ולרמות כזה, שכאילו יש לו משמעות עברית". דברים דומים אמר גם א"ש, בן 30, על השמות העבריים שבחר לילדיו הקטנים: "לא ניסו להתחכם יותר מדי. את יודעת, יש מלא שמות [כמו] יאן ומיי וכל מיני שמות כאלה שמתחכמים. והיום גם מאוד נפוץ שמות כאלה של חו"ל, שמות כאילו מתחכמים כאלה". א"ת, בשנות השבעים לחייו, פסק: "אם את מתחילה עם תום ודר [ובהדרגה ובהלעג], זה לא שמות ישראליים. [...] תום זה המשמעות שלו שזה משהו מחוץ לארץ". לשם תום התייחסו רבים כאל שם זר, אף שכפי שהעיר א"ר זהו שם עצם מופשט בעברית. ואכן היו מרואיינות שקראו לבנן תום וסיפרו על המשמעות העברית של השם ולא על המקור הזר, ולכן ניתן להניח כי עבורן זהו שם עברי. ב"א, בשנות החמישים לחייו, אמר: "אבל תום מצא חן בעיניי כי תום זה תמימות וזה שלמות. ואמרת שזה יכול להיות נפלא".

אף כי ישראל נמצאת במזרח התיכון וחמישית מאזרחיה דוברי ערבית ילידיים, שמות ממקור ערבי לא הוזכרו, למעט מקרה אחד. ב"ב, בשנות הארבעים לחייה, דחתה שם ערבי כאשר דנה בבחירת שם לבנה בן העשרה: "האמת שהכי התחשק לי לקרוא לו חמודי, אבל זה שם ערבי". יש להדגיש כי אי-שימוש בשמות ערביים ממש הוא מסורת יהודית עתיקה יומין בקרב קהילות יהודיות במזרח ובצפון אפריקה. יהודי המזרח וצפון אפריקה השתמשו בעיקר בגרסאות הערביות של שמות עבריים מהמקרא – מוסא, דאוד, אברהים וכיוצא באלה, והעדיפו לא להשתמש בשמות ערביים ממש. בעיקר נדחו שמות שהיו קשורים לדת האסלאם, כמו מוחמד והנגזרות שלו – אחמד, חאמד, מחמיד; וכן עלי, חדיג'ה וכדומה (קלאר, תש"י). היהודים שהגיעו לישראל מארצות דוברות ערבית וחוו חיכוך תרבותי עם מדינות אירופיות, כמו בצפון אפריקה ועירק, לרוב לא נשאו שמות ערביים אלא בעיקר שמות אירופיים ושמות מסורתיים עבריים (סומך, 2004; Hayoun, 2010). ואמנם, ברשומות משרד הפנים של המגזר היהודי מופיעים מעט מאוד שמות ערביים כבר מהשנים הראשונות של המדינה (וייטמן, 1988).

הדבר עלה גם משיח השיום של מרואיינים מזרחים שנולדו לפני שנות השבעים, שסיפרו על שיום פאפונימי ולרוב הזכירו שמות אירופיים ומסורתיים, כמו אברהם, משה, אמיליה, יסמין ועוד. מרואיינת אחת הזכירה שם של סב שיש לו משמעות בערבית וגם בעברית, אך היא סיפרה שהנכדים שינו את אחד הצלילים בשם הסב כדי להימנע מהשם המסורתי, ובכך הפכו את השם לשם חדש. תרבות המזרח שישראל שוכנת בגאוגרפיה שלה אינה קיימת עוד עבור מרואיינים ומרואיינות צעירים, לפחות מההיבט האנומסטי; ב"ב, שאינה מזרחית, ראתה בערביות של השם חמודי מרכיב המוציא את השם לחלוטין מחוץ לתחום עבורה.

לא מעט מילדי המרואיינים נקראים בשמות שחדרו לעברית מתרבויות המערב, אבל המרואיינים הכחישו את הזרות בדרך כלל. כך עשתה אם בת כחמישים כשסיפרה על הבחירה בשם בתה שירלי, בת 37: "דווקא לא חשבתי שירלי מקליין!" כך גם סיפרה מרואיינת אחרת, בתחילת שנות השלושים, על שם בתה הפעוטה שגזרה בעצמה מתוך מילה עברית אך הוא זהה בצליל לשם באנגלית שניתן לדמותה המככבת בסרט הוליוודי ידוע: "הכוונה שלי לא הייתה האנגלית. כולם אמרו לי – מה, בגלל הסרט [שם של סרט]? לא ולא! הכרתי את הסרט [המרואיינת הכירה את הסרט, אך לטענתה יצירת השם לא נבעה משם הסרט]". שתי האימהות סיפרו על תהליך בחירת השמות, ובתוך רצף הדיבור ושטף השיח הן הביעו מעין תוקפנות בהרמת הקול, בלא ששאלתי דבר.

מרואיינות אחדות קישרו את השמות הזרים לערך הישראליות. כך אמר ב"ג, גבר בשנות הארבעים לחייו, על שם בתו הקטנה:

ב"ג: אל"ף, יש גם זמרת ישראלית, יש גם את השיר על מיקה [...] היא [הילדה] אפילו פגשה את הזמר.

מרואיינת: אבל אין לזה משמעות בעברית?

ב"ג: לא, אין לזה משמעות ביהדות, אני לא יודע אם... במושג של ארץ-ישראל כבר יש לזה משמעות.

מרואיינת: מה המשמעות?

ב"ג: סביב השיר, אז יש לזה חלק מהארץ-ישראליות. הקטע של אם השם הוא חלק מהיהדות פחות, אני חושב, עניין אותנו. חושב שהקטע של הארץ-ישראליות מאוד קסם לנו.

מבחינת המרוויין, השיר הישראלי "מיקה" הפך את השם לישראלי, וכך נקשר חוסר תכונת המשמעות השקופה של שמות פרטיים עבור דוברי השפה העברית דווקא לנסיבות חוץ-לשוניות. זהו תהליך מעניין, בעיקר מפני שהוא מופעל על ידי הדוברים ולא מלמעלה, על ידי הממסד. יש בכך ניגוד מוחלט לאופן שבו הוכנסה העברית לחיי היומיום של היישוב היהודי, כאשר תהליך התפשטות הדיבור בעברית נוהל מלמעלה על ידי אגודות המורים בהנהגתם של בן-יהודה ודוד ילין (בר-אשר, 2002).

מרוויינת בשנות החמישים שקראה לבתה בת העשרה בשם פופולרי זר, ליאן, ניסתה למלא את החוסר הסמנטי במשמעויות לועזיות ועבריות. היא סיפקה את כל המשמעויות במשפט אחד שנאמר ברצף, ולא בתגובה לשאלה אלא בתוך מונולוג שתיארה בו את נסיבות בחירת השם: "לקחתי מתוך ספר שמות ורק אחרי כמה שנים בעצם הבנתי שיש לשם הזה משמעות – לי אלוהים נתן. מצא חן בעיניי. באוקראינית או בתאילנדית ליאן זה שלום, ובעלי אומר שיש כזאת נסיכה". העובדה שהמרוויינת ייחסה כמה משמעויות לפירושו של השם – ראשי התיבות של "לי אלוהים נתן", המילה הזרה שפירושה שלום, והסבר הקשור לרקע ההיסטורי של השם – מעידה על עיסוק רב בזרותו של השם.

גם ב"י, מרוויינת בשנות החמישים, קרא לבנו בן השש בשם זר, וגם הוא דחה את הזרות של השם:

ב"י: ליאו זה אריה. לא ליאור, ליאו.

מראיינת: שנתה לכם העובדה שליאו זה שם לועזי?

ב"י: אה, עברי... אין לזה משמעות עברית? לא ידעתי את זה, לא.

מראיינת: חשבת שגם בעברית זה אריה?

ב"י: כן, לא, השם הוא ליאו, אני ידעתי שזה אריה אבל לא תיארתי שלא ישראלי.

אפשר לראות כיצד תיוג השם הישראלי הכניס אותו בקלות למילון השמות. נראה כי ערך המסורת הישראלית אינו תחום באופן הדוק על ידי השמות הזרים, כפי שראינו במקרה השמות המסורתיים, שנדחו על ידי מרבית המרוויינים. שם מוכלל במסורת הישראלית בקלות יתר – די שיהיה שיר, אמירה או כוונה כדי להפוך שם לישראלי. אולי הקלות היתרה של לחול השמות המערביים, שנתפסים כאיום, לתרבות הישראלית היא שגרמה ללעג החריף של אחדים מהמרוויינים כלפי השמות המערביים.

מוטיבציית הפתיחות כלפי שינוי: ערך ההכוונה העצמית

על פי שוורץ (Schwartz, 2012), ערך ההכוונה העצמית כולל את היעדים לחשיבה עצמאית ולפעילות עצמאית. הפעילות העצמאית כוללת בחירה, יצירתיות והתנסות שאינן כפופות לדרישות חיצוניות. השגת יעדים אלו קשורה בצורך של היחיד לשלוט על גורלו ולהשיג אוטונומיה אישית. בתהליך שיום היילודים ערך ההכוונה העצמית התבטא בבחירת שמות שכוונו כלפי העולם המערבי, גם כששמות אלו היו בעלי משמעות בעברית וצילייהם הם שהתאימו למילוני השמות המערביים. השאלה המתבקשת היא עד כמה ערך ההכוונה העצמית של נותני השמות, ההורים, מתבטא בבחירת שמות ליילודים. התשובה היא שבשלב זה של חייהם היילודים

נתפסים בעיני ההורים כחלק בלתי נפרד מעצמם: "[...] הדמות ההורית, שעם כוחה ועם הרוגע שלה צריך העצמי של הילד להימזג [...]" (קוהוט, 1984, עמ' 92).

שניים מהמרוויינים, גבר ואישה, הורים לילדים קטנים, הזכירו את חשיבות המצלול של השם והתאמתו לעולם המערבי. מרווייני נוסף ציין כי שם בתו משתייך למילוני שמות במערב, אך ייחס את בחירת השם לבת זוגו. יש הבדל גדול בין מרוויינים אלו ובין מרוויינים שהכחישו את זרותם של השמות שבחרו, כפי שראינו בפרק העוסק במסורת הישראלית. אין לדעת אם בחירתם של האחרונים בשמות זרים כוונה כלפי העולם המערבי, מכיוון שרובם לא הודו כלל בזרותם של השמות והעדיפו לקשור אותם לתרבות הישראלית. לעומת זאת, השמות שנבחרו כאן היו בעלי משמעות עברית ובכל זאת כווננו מערבה, מאחר שהמרוויינים שבחרו בהם קבעו את ההכוונה אל העולם המערבי.

מעניין שדווקא פרק זה עשוי לספק תובנה עמוקה באשר להתחלתה של נטייה אונומסטית ובאשר לשינויים בהביטוס לאורך זמן – מהמרכז אל הפריפריה, מהמעמד הבינוני-גבוה אל שכבות רחבות בציבור, מהמשכילים אל הפחות משכילים. זהו הפרק היחיד שבו אפשר לאפיין את פרופיל המרוויינים: מי שבחרו בשמות שכווננו מערבה התגוררו בערים גדולות במרכז הארץ, השתייכו לסטטוס בינוני או בינוני-גבוה והיו בעלי השכלה אקדמית. מאפיין נוסף הוא גילם הצעיר של היילודים. בכך יש משום עדות לנטיות חדשות המחלחלות לחברה הישראלית וניכרות בשיח השיום המתחולל באוכלוסייה היהודית בישראל, המעמיד לפני הורים את האפשרות לכוון את היילודים לכיוונים שונים. הנטייה של מרוויינים משכבת גיל וממעמד מסוימים לפתוח בפני ילדיהם אפשרות של חיים מחוץ לישראל מעידה על הכוונה מערבה.

בבחירה בערך ההכוונה העצמית כלפי העולם הגדול התמודדו המרוויינות עם סטייה מערך המסורת הישראלית. העימות הצפוי עם החברה בשל כך טופל באמצעות הפקת מבעים מסבירים מסוגים שונים, אך במפתיע לא הובע ויתור על הצהרת הכוונות הראשונית. ב"כ, מרווייני בשנות השלושים לחייו, התייחס להכוונת בתו הפעוטה לעולם המערבי כשבחר בשם עברי נפוץ, שירה, שמשמש גם בחו"ל: "אמרנו שזה שם גלובלי [תוך] תוכל להסתדר גם בארץ וגם בחו"ל. [...]" הוא גם שם נפוץ בחו"ל, במיוחד במקומות שדוברים בהם אנגלית. בארצות הברית יש בנות שקוראים להן שירה, ולא שזה היה השיקול העיקרי...". ב"כ הוסיף בסוף דבריו פסוקית במשפט המורכב – "ולא שזה היה השיקול העיקרי" – במקום לומר זאת בגוף המשפט עצמו, והדבר עשוי להעיד על רצון להבליע את האמירה מבלי לוותר עליה.

דחיקת ערך ההכוונה העצמית באמצעות השימוש במבנים תחביריים טפלים, שהם כאמור חלקים הנלווים לחלק העיקרי של המשפט המורכב, בולטת עוד יותר אצל ב"ל, בת 31. היא סיפרה על הסיבה לבחירת שמה הספק-לועזי של בתה התינוקת, שם שיש לו גם משמעות עברית שקופה, לעומת שמה שלה שכולל את העיצור ח' ולכן קשה להגייה במערב: "[...] ושהוא יהיה יותר עולמי, לא כמו -- [שמה של הדוברת], שאף אחד חוץ מבארץ לא יכול להגיד את השם שלי. ובחו"ל קוראים לי -- [עיוות השם], הם ממש מסתבכים עם זה. אז גם אפשר להגיד את השם שלה בחו"ל".

דבריה של ב"ל הכילו יותר מפסוקית הסבר אחת. שתי הפסוקיות שמתייחסות לשם התינוקת – "ושהוא יהיה יותר עולמי" ו"אז גם אפשר להגיד את השם שלה בחו"ל" – מופיעות בתחילת ההיגד ובסופו. פסוקיות אלו מהוות מעין מבנה של סיבה ותוצאה, ובאמצע מובאים

הסברים לקושי שגרם לה שמה. כל ההסברים הללו נועדו לפצות על ההכוונה כלפי המערב, שאולי עלולה שלא להתקבל בברכה, מבלי לוותר על הכוונה זו. ב"מ בן החמישים החליש את ההכרזה על ההכוונה הבינלאומית בשמה של בתו בת העשרה, בהכניסו לרשימת שפות היעד גם את העברית – שפה ישראלית ולא אירופית: "– (השם הנבחר) זה מאוד ישראלי עם קונוטציות, ותמרה זה מאוד בינלאומי. היא [אשתו] מאוד הלכה לכיוון של ... זה שם שהוא מאוד נפוץ גם ברוסית, גם בגרמנית, גם באיטלקית וגם בעברית". בהיגד של ב"מ אין מבנה תחבירי, כפי שנמצא אצל שני המרואיינים הקודמים, אבל הוא לא נטל אחריות על הבחירה ולכן גם לא הודה בהכוונה מערבה. המשפט הקטוע "היא מאוד הלכה לכיוון של..." מתייחס לאשתו, כך שבדבריו ערך ההכוונה העצמית כלפי המערב מיוחס לאשתו ולא לו, והוא פטור מהתמודדות עם התייחסות שאינה אוהדת הכוונה כזאת – התמודדות שהודגמה בהיגדים הלועגים שלעיל.

ב"ג, בשנות השלושים לחייה, רצתה מאוד לתת לבתה שם זר, אך בעקבות לחץ משפחתי מצד בן הזוג והמשפחה המורחבת קיבלה התינוקת את השם הזר רק כשם שני. הוויתור על הכוונה הראשונית קבע את הבחירה בשם מתוך מוטיבציית השמרנות: "...הרי אנשים יכולים לשנות את דעתם. אז השארתי את האופציה". שני המשפטים קושרים בין העבר ("השארתי") לעתיד ("אנשים יכולים לשנות"), ובכך הם מעבירים את הבחירה בערך ההכוונה העצמית מערבה לידי הבת ומשאירים את האם בטווח הביטחון של מוטיבציית השמרנות. ההכוונה העצמית כלפי העולם המערבי הייתה גורם מכריע רק בתהליך השיום של מיעוט מהמרואיינות והמרואיינים. הדבר מובן, לאור הדחייה כלפי שמות מערביים זרים שהובעה בהיגדים ששויכו למוטיבציית השמרנות.

דיון

בורדייה קבע כי הביטוס הוא ציות לאופנות התנהגות שהונחלו באמצעות לחצים פוליטיים וכלכליים, וציין כי הביטוס עובר שינויים קטנים שניכרים לאורך הזמן. הביטוס הלשוני של השיח, על פי בורדייה (Bourdieu, 1991), מותאם לשוק ונתון לשיקולים של רווח ושל הפסד. בורדייה קבע שהיחיד מפיץ את השיח בתנאי המציאות בהשפעת הציפייה לסנקציות חברתיות, וציפייה לא מודעת זו נוטה לעצב את תחושת ההלימה החברתית בכל מה שנוגע לתוצרים לשוניים (שם). שיח השיום הישראלי על תכונותיו הייחודיות עשוי להיות מוגדר כהביטוס לשוני. לבחירה בכל אחת משלוש הזהויות – ישראלית, יהודית ומערבית – התלוו שיקולי רווח והפסד לגבי ההורים וגם לגבי היילודים. הדבר בלט בעיקר לגבי הזהות המערבית, שולוא סיפרו המרואיינים שהשמות נבחרו מתוך מוטיבציה כזו, הבחירה לא הייתה מתפרשת כהכוונה עצמית כלפי העולם המערבי. ממצאים דומים עלו מעבודתה של זיגלבוים (2015), שמצאה כי אף שם שמקורו מקראי, כמו מיכאל, נבחר בשל התאמתו לעולם המערבי.

אפשר שיותר מכול, הציפייה הלא מודעת לסנקציות – שעל פי בורדייה, קובעת את השיח – היא המכוונת את תוכן העניינים של שיח השיום בבחירת שם בעל זהות מסוימת דווקא (Bourdieu, 1991). באופן זה ניתן גם להבין מדוע שיח השיום מכיל את מודל הערכים הבסיסיים של שוורץ (Schwartz, 2012): שיקולי הכרעות בין ערכים בסיסיים הם מודעים,

מוכרים ומקובלים כשיקולים לגיטימיים בשיח שיום, אך לא כך התהליכים העמוקים של בחירת זהות מוכתבת חברתית.

השינויים שעבר ועובר שיח השיום הישראלי ניכרים בשינויים במצבת השמות השכיחים בישראל – מרוב של שמות מסורתיים, הקשורים לזהות יהודית, לרוב של שמות מחודשים וחדשים שקשורים לזהות ישראלית. שינויים אלו התרחשו לאורך חמישים שנה והתבטאו בתפוצת השימוש בפרקטיקות שיום שונות – השיום היהודי על דרך הפאפונימיה לעומת השיום הציוני (בורשטיין, 2010). השינוי האחרון בסדרת שינויים אלו, שניכר בינתיים בקרב מיעוט קטן מבין המרואינים, כפי שעלה מההיגדים של ההכוונה העצמית, הוא בחירת שמות שמתאימים מבחינת צליליהם למילון השמות באנגלית.

האונומסטיקה היא שדה מחקר קטן למדי בשוליהן של הבלשנות, הסוציולוגיה, ההיסטוריה והפסיכולוגיה. מרבית הציבור אינו חשוף למחקרים אונומסטיים, אף לא כאלה של התרבות השלטת, ולכן ידיעותיו בנושא חלקיות. אך פריטי ידע מסוימים בקשר לאונומסטיקה יהודית וישראלית הם נחלת הציבור הרחב, ומדברי המרואינות והמרואינים עלו שלושה פריטי ידע אונומסטיים שהשפיעו על הבחירות שעשו.

פריט המידע החשוב ביותר קשור לביטחון שהפגינו כל המרואינים בקביעה שהדימוי החברתי של השם משפיע על נושאו בסביבת המחיה שלו. בישראל החילוניות משפיעה כך דימוי חברתי של שמות ישראליים שהם שמות מחודשים או חדשים, ואילו השפעת הדימוי החברתי של שמות יהודיים מסורתיים הפוכה. במערב משפיע הדימוי של שמות ישראליים שאינם ניתנים להגייה על ידי בני המקום.

פריט ידע שני מתקשר למסורת היהודית. כל המרואינות והמרואינים, ללא קשר למוצא אתני ולסטטוס, ידעו כי המסורת היהודית דורשת שיום פאפונימי, קריאת היילוד על שם אבות ואימהות המשפחה. הציפייה המשפחתית ולעיתים אף הכוונה הפנימי לציית למסורת היהודית הורגשו כמעט אצל כל המרואינות והמרואינים, אף שהגדירו עצמם חילוניים, ואף על פי שלרוב העניקו לילדיהם שמות עבריים חדשים, הם התמודדו במגוון דרכים עם דרישת המסורת היהודית.

פריט ידע נוסף נגע רק לחלק מהמרואינים, שסברו שלשמות יש מטען מיסטי ובכוחם להשפיע על חיי היילוד בדרכים עלומות, ואמנם אתרי האינטרנט המציעים שמות לתינוקות מציעים חישובים הנוגעים לכך. בשלושת פריטי המידע האלה אפשר לראות קווי אידאולוגיה ישראלית, יהודית או מערבית שעליהם הורים יהודים בישראל נסמכים בכואם לבחור שם לילדם.

במקרים שעלינו לציית לאידאולוגיות מנוגדות בשאלה מסוימת אנו נתונים ל"חובות סותרים", כפי שכינה זאת אלתוסר (2003): פתרון הקונפליקט כופה עלינו לבחור. לאקאן (2006) ייחס את מתן השם הפרטי לאידאולוגיה הנוצרית, שקשרה באמצעותו את הצאצאים לבתי האבות וגם לאינסטנציה האלוהית שלאקאן כינה אותה "האב". ביהדות, שבה הדת של התינוקות נקבעת על פי האם וכמעט כל גורם אחר נקבע על פי האב, קשה להפריד את תחום האב מתחום האם, כפי שעשה לאקאן, גם אם ההתייחסות לאלוהים, האב הגדול, היא בלשון זכר. בתרבות היהודית נחשב שם פרטי לייצוג אידאולוגי מובהק כבר מימי קדם, ואם כי מהותו השתנתה ברכות השנים, נותר בו מטען אידאולוגי כלשהו. בימי המקרא היה לשמות פרטיים ממד מאגי, מכיוון שרווחה האמונה כי שמות קובעים גורלות (אילן, תשמ"ד). במשך יותר מאלפיים

שנה, מאז המפגש עם התרבות ההלנית, התייחסה המסורת היהודית לפונקציית השם כאל סימון דתי ומשפחתי ללא ממד מאגי. הציונות בתורה הטביעה חותם פוליטי על השמות הפרטיים של יילודי הארץ. מרבית היגדי המרואיינות והמרואיינים המחישו את ההתמודדות החילונית בישראל עם החובות הסותרים, מצב שנוצר מתוך התנגשות אידאולוגית – בין האידאולוגיה הציונית לזו היהודית, ובין האידאולוגיה הציונית לרצון לשער ליילוד עתיד מחוץ לישראל.

הניגוד בין אידאולוגיות אלו נראה ברור בבחירות בין שני ערכים בסיסיים שקשורים למוטיבציות מנוגדות, על פי שוורץ (Schwartz, 2012) – המוטיבציה לשמרנות והמוטיבציה לפתיחות כלפי שינוי. בחירת שם לפי הערך הבסיסי של המסורת נעשתה מתוך המוטיבציה לשמרנות. בניגוד מוחלט לכך, בחירת שם באמצעות הערך הבסיסי של הכוונה עצמית נעשתה מתוך המוטיבציה של פתיחות לשינוי; ואכן ההיגד שעניינו התאמה למילון השמות האנגלי מתרחק בצעד מהזהות הציונית, ובכך הוא אולי קובע את ההתפתחות הבאה של שיח השיום על פי בורדייה (Bourdieu, 1991). שוות ערך להתפתחות זו עשויה להיות חזרה של שמות מסורתיים לאונומסטיקון (לקסיקון השמות הפרטיים) של הורים חילוניים, וימים יגידו איזו מהנטיות הללו תקבע את ההביטוס הלשוני של שיח השיום בישראל.

אין להתפלא על כי המרואיינות והמרואיינים שהפעילו את ערך ההכוונה העצמית כלפי המערב שייכים לאוכלוסייה מובחנת חזקה יותר. כמעט כל המרואיינים הללו צעירים יחסית, כולם משכילים, מתגוררים בערים גדולות במרכז ומשתייכים למיצב בינוני או בינוני-גבוה. תכונות אלו מאפשרות להם לחרוג מהתקינות הישראלית ולחולל את השינוי בשיח השיום הישראלי שקשור בעיקר לזהות הישראלית הציונית. הלעג של חלק גדול מכלל המרואיינים כלפי שמות זרים מבחיר כי הבחירה בשמות זרים סוטה מהזהות הישראלית ומסמן אפשרות של סנקציות כלפי יחידים המעזים להביע הכוונה עצמית אל מחוץ למדינת ישראל. אם הפנייה מערבה תהפוך להיות בולטת יותר בשיח השיום הישראלי, הרי שהיגדים כאלה מסמנים קונקרטיים את הכיוון הפוסט-ציוני. יש לכך השלכות רחבות יותר מאשר לנטיות הפוסט-ציוניות שמביעות אליטות שונות בישראל, מכיוון ששיח השיום מבטא את "קול העם", והמקדימים להודות בהכוונה מערבה עשויים לסמן את הדרך לשיח השיום הכללי בעתיד. נראה כי מסתמן כאן תהליך עמוק יותר מזה שהציגו מרואיינות ומרואיינים שקראו לילדיהם בשמות זרים וטענו ששמות אלו הם חלק מהתרבות הישראלית, אם כי קביעה כזאת מחייבת חקירת הנושא בקרב מדגמים רחבים בהרבה.

הנוכחות של השמות הזרים שעדיין פחות נפוצים ומופיעים בעיקר כשמות נדירים, באונומסטיקון הישראלי הולכת ומתרחבת, עם השפעתו הגדלה של העולם המערבי על התרבות הישראלית (לנדמן, תשע"ח). הלעג החריף שכוון כלפי שמות כאלה מייצג אולי את המגננה של התרבות המקומית, מגננה שמכוונת נגד נושא שמקבל בשנים האחרונות חשיפה גבוהה, מכיוון שידוענים נוטים לבחור לילדיהם שמות כאלה. הציונות, שהחייתה את הדיבור העברי, הפעילה בכך תהליך אונומסטי ששבר מסורת של יותר מאלפיים שנה. החלחול של שמות זרים לאונומסטיקון הישראלי לאו דווקא מעיד על תהליכים הפוכים בחברה החילונית, בעיקר מפני שחילונים נקשרים בקלות יתרה לתכנים תרבותיים ישראלים; ואילו ההכוונה העצמית מערבה משקפת כרסום ערכי במסורת הישראלית.

שני הערכים הבסיסיים שעלו מההיגדים, מסורת והכוונה עצמית, הוצגו על ציר זמן: לגבי מרבית המרואיינים הזהות היהודית מייצגת את העבר – גם אצל מי שקראו ליילודים בשמות

- 1882-1980. בתוך נורית גרץ (עורכת), *נקודת תצפית: תרבות וחברה בארץ ישראל* (עמ' 141-151). תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- זיגלבוים, אושרי (2015). בין הגלובלי לפרטי: השתקפות הגלובליזציה בבחירת שמות פרטיים לילדים יהודים בישראל מתחילת המילניום. *הד האולפן החדש*, 103, 98-112.
- לאקאן, ז'אק (2006). *על שמות האב*. תל אביב: רסלינג.
- לנדמן, שלומית (2014א). *מהדסה להדס, מאליעזר לאלעזר: מאפיינים לשוניים ותרבותיים בשמות פרטיים של המגזר היהודי במדינת ישראל*. חיבור לשם קבלת התואר דוקטור, אוניברסיטת ברא"ל.
- _____. (2014ב). מטענים אידיאולוגיים בשמות פרטיים של המגזר היהודי במדינת ישראל. *עיונים בשפה וחברה*, 6(2), 12-27.
- _____. (2016). משתנים לשוניים ותרבותיים בולטים בקורפוס השמות הפרטיים השכיחים לאורך זמן של המגזר היהודי במדינת ישראל: 1948-2007. *חלקת לשון*, 48, 90-115.
- _____. (תשע"ח). מאפייני תחלופת השמות הפרטיים השכיחים ביותר של המגזר היהודי במדינת ישראל כמשקפי תהליכים חברתיים ולשוניים. *כלשנות עברית*, 72, 97-104.
- מאפו, אברהם (1957). *אהבת ציון*. תל אביב: יזרעאל.
- סומך, ששון (2004). *כגדאד, אתמול*. תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
- פוקו, מישל (2002). *סדר השיח*. תל אביב: בבל.
- _____. (2010). *הטרוטופיה*. תל אביב: רסלינג.
- _____. (2011). *המילים והדברים: ארכיאולוגיה של מדעי האדם*. תל אביב: רסלינג.
- פרגה, גוטלוב (1984). על מובן והוראה. *עיון*, לג, 364-382.
- קוהוט, היינץ (1984). *כיצד מרפאת האנליזה? תל אביב: עם עובד*.
- קלאר, בנימין (תש"י). *שמות בני ישראל*. *לשונונו לעם: קונטרסים עממיים לענייני הלשון*, א(י), 1-42.
- קריפקי, סול (1994). *שמות והכרח*. תל אביב: מפעלים אוניברסיטאיים להוצאה לאור.
- רום, מיכל (2008). *אז איך קוראים לך עכשיו? אתגור וניכוס בתהליך הבחירה של נשים ישראליות בשאלת שם המשפחה לאחר הנישואין*. חיבור לשם קבלת התואר דוקטור, אוניברסיטת ברא"ל.
- שטאל, אברהם (1996). *שמות ילדים כמשקפים הברלים אידיאולוגיים בין הורים*. *ידע-עם*, 59-60, 186-195.
- שפירא, אניטה (2014). *ככל עם ועם: ישראל 1881-2000*. ירושלים: מרכז זלמן שזר לחקר תולדות העם היהודי.
- שקדי, אשר (2003). *מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני – תיאוריה ויישום*. תל אביב: רמות.
- _____. (2010). *תיאוריה המעוגנת בנרטיבים: הבניית תיאוריה במחקר איכותני*. בתוך לאה קסן ומיכל קרומר-נבו (עורכות), *ניתוח נתונים במחקר איכותני* (עמ' 436-461). באר שבע: אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.
- Anderson, John M. (2007). *The grammar of names*. Oxford: Oxford University Press.
- Beit-Hallahmi, Benjamin (1998). Naming norms and identity choices in Israel. In Ernest Krausz & Gitta Tulea (Eds.), *Jewish survival: The identity problem at close of the twentieth century* (pp. 191-205). New Brunswick & London: Transaction.

- Bourdieu, Pierre (1979). *Distinction: A social critique of the judgment of taste*. London, Melbourne & Henley: Routledge & Kegan Paul.
- (1990). *The logic of practice*. Stanford: Stanford University Press.
- (1991). *Language and symbolic power*. Cambridge: Polity Press.
- Denzin, Norman K. (1995). Symbolic interactionism. In Jonathan H. Smith, Rom Harre, & Luk Van Langenhove (Eds.), *Rethinking psychology* (pp. 43–58). London: Sage Publications.
- Ephratt, Michal (2013). Names of people: Modern Hebrew — Philosophical & sociological aspects. In Geoffrey Khan (Ed.), *Encyclopedia of Hebrew language & linguistics* (2) (pp. 767–775). Leiden: Brill.
- Hayoun, Victor (2010). Jewish names, surnames, and nicknames of Nabeul, Tunisia. In Aaron Demsky (Ed.), *Pleasant Are Their Names* (pp. 145–190). Maryland: University Press of Maryland.
- Jespersen, Otto (1924). *The philosophy of grammar*. London: Norton.
- Landman, Shlomit (2016). Onomastics in a melting pot society with common roots: Israeli Jews in the second half of the twentieth century. *Annales de Démographie Historique*, 131, 131–149.
- Lieberson, Stanley (2000). *A matter of taste*. New Haven & London: Yale University Press.
- Lyotard, Jean-François (1988). *The differend: Phrases in dispute*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Maykut, Pamela S. & Morehouse, Richard E. (1994). *Beginning qualitative research: A philosophic and practical guide*. London: the Falmer Press.
- Mill, John S. (1919). *A system of logic*. London: Longmans.
- Nicolaisen, Wilhelm F. H. (1995). Name and appellative. In Ernest Eichler, Gerold Hilty, Heinrich Löffler, Hugo Steyer, & Ladislav Zgusta (Eds.), *Nomenforschung* (1) (pp. 384–393). Berlin & New York: Walter de Gruyter.
- Rokeach, Milton (1973). *The nature of human values*. New York: Free Press.
- Rosenhouse, Judith (2002). Personal names in Hebrew and Arabic: Modern trends compared to the past. *Journal of Semitic Studies*, 47(1), 97–114.
- Schwartz, Shalom H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries. In Mark P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (25) (pp. 1–65). New York: Academic Press.
- (2012). Value orientations: Measurement, antecedents and consequences across nations. In Roger Jowell, Caroline Roberts, Rory Fitzgerald, & Gillian Eva (Eds.), *Measuring attitudes cross-nationally: Lessons from the European social survey* (pp. 169–203). London: Sage.
- Schwartz, Shalom H., Caprara, Gian V., & Vecchione, Michele (2010). Basic personal

values, core political values, and voting: A longitudinal analysis. *Political Psychology*, 31(3), 421–452. doi: [10.1111/j.1467-9221.2010.00764.x](https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2010.00764.x).

Wolffsohn, Michael & Brechenmacher, Thomas (2001). Nomen est Omen: The selection of first names as an indicator for public opinion in the past. *International Journal of Public Opinion Research*, 13(2), 116–139.